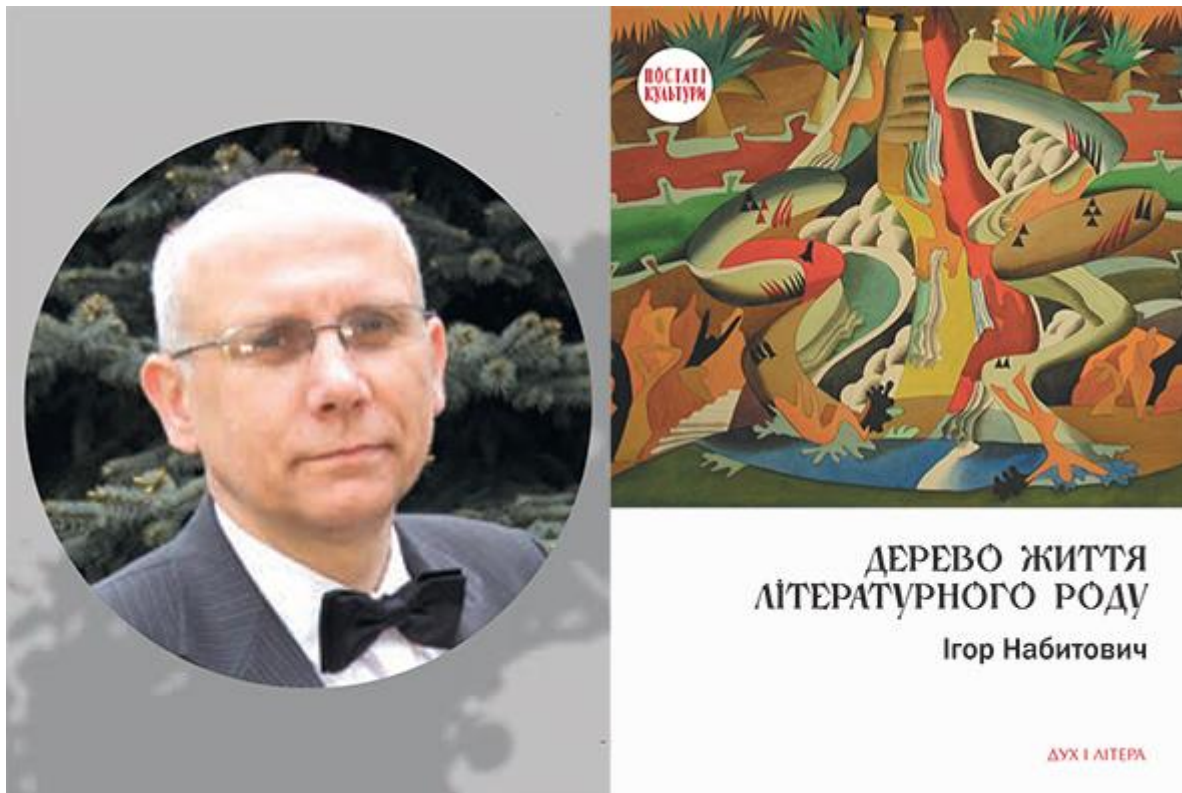

Історія Галичини у трьох книгах ЖИТТЯ ПИСЬМЕННИЦЬКОГО РОДУ

Іван Монолатій

(Рец.: Ігор Набитович. *Дерево життя літературного роду: Іван Федорович, Володислав Федорович, Дарія Віконська*. Київ: Дух і Літера, 2018. 560 с. Серія «Постаті культури»

Історія трьох поколінь письменників роду Федоровичів тісно переплелася з історією Галичини трьох епох: творчість і чин Івана Федоровича закорінені у Романтизм, його сина Володислава Федоровича – у Позитивізм, в «органічну працю», Ліни Федорович-Малицької (Дарії Віконської) – у Модернізм. Зауважмо: цей письменницький княжий галицький рід із Поділля ніколи дотепер не сприймався ні в українській історіографії, ні в українському літературознавстві як цілісність, як символ тяглости політичних, культурних, літературно-мистецьких традицій Поділля і Галичини, якщо глибше – Руси-України, Білорусі, Речі Посполитої.

Тож у щойно видрукованій книжці «Дерево життя літературного роду: Іван Федорович, Володислав Федорович, Дарія Віконська», її автор – знаний український і польський вчений, професор Університету імені

Марії Кюрі-Склодовської в Любліні Ігор Набитович присвячує кожному з цих авторів окрему книгу життя, книгу творчості і чину на тлі їхніх епох. Це три біографії письменників галицького подільського роду, які віддзеркалюють процес народження в Галичині модерної української нації – від Романтизму до Модернізму – з усіма їх складними й інколи трагічними пошуками своєї етнічної, станової, політичної ідентичності.

Книжка видана в серії «Постаті культури» київським видавництвом «Дух і літера» (за підтримки Українського культурного фонду). У ній вперше в українській культурології, біографістиці, історичних студіях представлено не просто окрему біографію письменника чи іншого мистця: вона є спробою показати долю і творчий чин *трьох поколінь* письменницького роду в контексті історії однієї з провінцій Габсбурзької монархії.

Перша книга у «Дереві життя...» – «Час Романтизму. *Коріння княжого роду. Іван Федорович*» – це життєопис Івана Федоровича (1811–1870), українського шляхтича княжого роду. Він був польським патріотом, брав участь у польському підпіллі, боронив Варшаву від російських військ у 1831 році, входив до пропольського кола в австрійському Райхстазі у 1848 році. Іван писав польською мовою, був автором наукових праць, збірки афоризмів (яку сформував, на доручення Володислава Федоровича Остап Терлецький). Поетичну творчість Івана Федоровича не можна назвати значимою ні для польської, ні для української літератури. Однак віднайдені Іваном Франком у архіві в маєтку у Вікні кілька його поезій польською та українською мовою є яскравими свідченнями епохи, етнічно-культурної самоідентифікації автора, і його участі в історичних та політичних процесах сучасної йому епохи.

У 1883 році власник маєтку у селі Вікно та кількох інших посіlostей на галицькому Поділлі Володислав Федорович запросив Івана Франка написати біографію його батька Івана Федоровича. У надиктованій у січні 1909 року автобіографії для видавництва “Herders Konversation Lexicon” Франко зауважив важливість цієї зустрічі для свого наукового і творчого становлення: «...Я радо прийняв запрошення багатого дідича Володислава Федоровича приїхати до його маєтку Вікно в Скалатському повіті, щоб там написати на підставі багатого родинного архіву докладну біографію Івана Федоровича, батька теперішнього власника. Жваво взявся я до праці і зробив за час свого триразового перебування у Вікні у рр. 1883 – 1885 силу цікавих витягів із листів та щоденників Федоровича, привіз додому також том копій із різних документів [...]. В цей період, коли я одержував від пана Федоровича скромну підмогу – 25 гульденів місячно,

простудіював я докладно у Львові часи перед 1848 р[оком] в Австрії, і, зокрема, в Галичині та написав по-українськи першу частину біографії Івана Федоровича, яка заповнила б цілком немалий том (загалом 12 великих розділів), але яка досі лишилась в рукопису як приватна власність пана В. Федоровича». Друга частина Федоровичевого життєопису не була створена. Відтак І. Набитович заповнює лакуни цієї біографії, використовуючи, зокрема, його неопублікований записник (збережений Франком), творить тло епохи, виокремлюючи й історію повсякденності, історію ментальностей Галичини того періоду. Можна погодитися з автором «Дерева життя...», що знайомство Івана Франка із Володиславом Федоровичем, його праця в архіві Вікна, приготування біографії Івана Федоровича (яка була опублікована у першій книзі 46-го тому 50-ти томного зібрання Франкових творів через століття після її написання) сформувала його як історика, соціолога, культуролога, зрештою вплинула на формування його історіософського мислення.

Слід підкреслити, що у тридцятих роках ХІХ століття польське суспільство розпочало півторадесятилітню епоху конспірацій, яка готувала збройне повстання для відбудови Польської самостійної соборної держави. Самовидцем і діяльним співучасником цієї романтичної епохи був Іван Федорович. Вихований на ідеалах Речі Посполитої, він проливав свою кров за відродження Польщі, але завжди почувався русином-українцем, нащадком роду, який відомий був із часів Русі-України. Його предки служили й Руській державі, й Великому князівству Литовському, й Речі Посполитій, Білорусі та Україні. В епоху Позитивізму, після поразок і втрати ілюзій щодо відновлення Речі Посполитої, польська політична еліта, в якій, поруч із шляхтою, стає інтелігенція, перейшла в Галичині до органічної праці, творячи в межах галицької автономії польські національні та квазідержавні інституції, опановуючи всі сфери культурного, економічного, політичного життя.

Цій епосі, в яку довелося жити й творити Володиславові Федоровичеві (1845–1917), коли український національний проєкт щойно починав розгортатися, присвячена друга книжка «Дерева життя...» – «Час Позитивізму. Стовбур родового дерева: “Останній в роді, як останній дуб...”». Володислав Федорович». Володислав, вихований на польській і німецькій культурних традиціях, як і його батько, ідентифікував себе русином-українцем, працював для української культури. Як і батько, син був філософом і письменником, політичним мужем, залишив після себе наукові праці (польською та українською мовами), поезії та збірку «Афоризмів» (польською мовою).

Володислав був відомим політичним діячем на Поділлі, меценатом української культури, третім головою товариства «Просвіта», входив до пропольського кола в австрійському Райхсраті у 1879–1882 роках; від 1902 року він був обраний довічним членом Палати панів (Палати вельмож, верхньої палати віденського Райхсрату).

Євген Маланюк у поемі «Побачення» (присвяченій Дарії Віконській), яка є художньою версією історії роду Федоровичів, вивів образ Володислава Федоровича (цей Маланюків опис І. Набитович ставить як своєрідну епітафію своєму героєві):

*Останній в роді, як останній дуб
На краю поріділого байраку,
Ще намагавсь у присмерку безчасся
Тримати чоло високо – і тут,
Де господарство грало, як оркестра
Симфонію спізнило-пасторальну,
І там, побіля цісарського бургу,
Веселої дунайської столиці,
Де відблиск Риму тускло догасав...*

Внучка Івана та донька Володислава Федоровича Кароліна (Ліна) Іванна Федорович-Маєр-Малицька (Дарія Віконська, 1893–1945) – одна з небагатьох в українській літературі письменниця, в родових коренях якої переплелися корені шляхетських родів цілої Європи. Майбутня письменниця й мистецтвознавець народилася у Вюрцбургу у Баварії. Мовою її матері була німецька, вона навчалася в Англії. Українська мова стала її рідною за вибором. Їй присвячена третя книжка «Дерева життя...»: «Час Модернізму. Спалах останнього цвіту родової крони. Дарія Віконська».

Досі не було достеменно відомо, хто була матір Дарії Віконської. Ігор Набитович відкриває таємницю імені матері Віконської (австрійської піаністки з Відня, яка походила, можливо, із згерманізованого хорватського або чеського шляхетського роду), детально оповідає історію позбавлення Ліни Федорович-Малицької батьківської спадщини – через одруження із Миколою Малицьким, учителем Тернопільської гімназії. Її мистецтвознавча спадщина (присвячена зокрема творчості Івана Труша, Олекси Новаківського, Олени Кульчицької), літературознавчі публікації (такі як «Джеймс Джойс. Тайна його мистецького обличчя»), збірки есеїв «Райська яблунька» та «За державну бронзу», повернені нині стараннями Василя Ґабора, сьогодні є класикою українського галицького Модернізму.

Позаяк через історію трьох поколінь Федоровичів – майже півторастолітню історію Галичини та народження тут двох модерних націй – українців та поляків, автор «Дерева життя літературного роду» висвітлює історію австрійсько-українсько-єврейсько-польських взаємин, представляє тло й епоху ХІХ – першої половини ХХ віку, історико-політичний наратив книжки «Дерево життя літературного роду» часто побудований на, сказати б, метафоричних стратегіях історичних узагальнень:

«Фінансова система Австро-Угорської монархії мала ознаки федералізму, й на її банкнотах знаходило своє вираження толерування її багатомовності. Тут номінал означався різними мовами, зокрема й польською, й українською. Національна тотожність вибудовувалася у монархії не германізацією чи насаджуванням єдиної конфесійної приналежності підданих, а відчуттям історичного зв'язку з державою – Габсбурзькою монархією, спільною історією та єдністю культурних традицій у їх багатоманітності. [...] Ці елементи були абсолютною протилежністю до політики, яку провадила Російська імперія. Російський імперіялізм завжди прагнув до повного поглинання захоплених територій, русифікації поневолених народів, затирання будь-яких слідів їхньої мовної, національної, історичної культурної традиції. Уособленням такої політики повної та всезагальної уніфікації є банкноти Російської імперії: єдина мова є уособленням повної монолітності – історичної, політичної, культурної, релігійної» (с. 241).

«“Колесо історії повертається лише кров'ю”, – полюбляв повторювати диктатор Беніто Муссоліні. Постріли в Сараєво 28 червня 1914 року, коли терорист Гаврило Принцип убив кронпринца Франца Фердинанда та його дружину Софію, розтовкли глек столітнього світопорядку після Віденського конгресу. Цівка крові наступника престолу Габсбургів стала джерельцем, із якого витекли ріки крові мільйонів, щедро змащуючи колесо історії ХХ віку...» (с. 349).

«Дерево життя літературного роду» – інтелектуальна біографія (точніше три біографії), своєрідний життєвий пейзаж письменницького роду на тлі історії Галичини ХІХ – першої половини ХХ віку, українського польського протистояння й співпраці. Ці три покоління роду Федоровичів лучила й традиція літературної творчості. Можна б добачати у *tagnum opus* Дарії Віконської «За державну бронзу» (із циклу «За силу й перемогу») продовження традиції філософських роздумів над світоустроєм її діда Івана Федоровича, який в останні роки життя намагався створити цілісну

систему макрокосмосу, та наукових пошуків її батька Володислава – у соціології, політології, культурологічних студіях. Внучка й донька, на відміну від діда й батька, прагнула заглянути в душу спільноти, пізнати таємниці національного характеру, створити студію мікркосмосу духових та духовних поривань і окремого мистця, й української людини сучасного світу загалом. Очевидно, що написання філософських діалогів «Райська яблінка» та збірки есеїв «За державну бронзу» закорінене й у родинну письменницьку традицію – створення афоризмів як Іваном, так і Володиславом Федоровичами.

Переконалий, що нова праця професора Ігоря Набитовича мусить зайняти властиве їй місце на «високій полиці» наших домашніх і фахових книгозбірень, адже її головна принада – оригінальне пояснення того, як галичани усвідомили себе органічною частиною соборної України.

23.12.2018